

цілеспрямований напрям розвитку конкретної правової системи в конкретних умовах). І якщо питання математики та філософії права є об'єктом наукових досліджень, то питання політики права в Україні не виправдано залишається поза увагою [2].

Отже, для ефективного розвитку правової політики України в умовах реформування правової системи, необхідне відродження поваги до права, принципів верховенства права та законності, а також підвищення авторитету закону [5, с. 44].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Політологія. Навчальний посібник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12560607/politologiya/pravova_politika.
2. Стефанчук Р. О. Чи існує правова політика в Україні? / Р. О. Стефанчук / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/ruslan_stefanchuk/293460_chi_isnuie_pravova_politika_ukraini.html.
3. Недюха М.П. Правова політика України: новітні виміри. / М.П. Недюха / [Електронний ресурс] – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe.
4. Подорожна Т. Правова реформа як форма проведення модернізації правової системи України. / Т. Подорожна / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4284/>.
5. Оніщенко Н. Відродження поваги до права в контексті розвитку правової свідомості та правової усвідомленості / Н. Оніщенко [Onishchenko N. Renewal of respect for the law in the context of legal consciousness' and legal awareness' development] // Віче. – 2014. – № 9. – С. 44–45.

Вівчаренко О. А.

д.ю.н., заслужений юрист України,
заступник директора, Юридичний Інститут ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИМОГИ (СТАНДАРТИ) ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Україна визнана на конституційному рівні суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій впроваджується принцип верховенства права (статті 1, 8 Конституції України).

Так, ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV на розвиток ст. 9 Конституції України закріплює, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Водночас, згідно з ч. 2 ст. 9 Конституції України, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Вирішуючи питання про регулювання земельних відносин, визначаючи зміст та завдання земельного законодавства, ЗК України не містить жодного положення про міжнародні договори. Із змісту статей 3, 4 даного Кодексу можна зробити висновок, що земельні відносини в Україні регулюються:

- 1) Конституцією України, ЗК України;
- 2) нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції України та ЗК України;
- 3) нормативно-правовими актами про надра, ліси, води, рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря, якщо вони не суперечать ЗК України;
- 4) іншими нормативно-правовими актами у галузі земельних відносин.

У згаданих статтях ЗК України немає жодної згадки про міжнародно-правові акти. Загальновідомо, що міжнародно-правові акти не можуть прийматися відповідно до національного законодавства певної держави. Отже, ЗК України як сукупність норм національного законодавства повинен відповідати нормам міжнародного законодавства.

З цього приводу В. І. Андрейцев зазначив: «Припускається, що необхідні заходи щодо охорони земель передбачатимуться міжнародними, державними і регіональними програмами, а порядок такої охорони має визначатися законодавством України». Це є правильним, у випадку здійснення Україною певних природоохоронних заходів на виконання своїх міжнародних зобов'язань. Викликає сумнів визначення законодавством України порядку охорони землі, що передбачається відповідною природоохоронною програмою певної міжнародної організації – наприклад, Грінпісу, Всесвітнього фонду дикої природи тощо.

Стаття 85 ЗК України передбачила право власності на землю іноземних держав, зокрема іноземні держави можуть набувати у власність земельні ділянки для розміщення будівель і споруд, дипломатичних представництв та інших, прирівняних до них, організацій відповідно до міжнародних договорів. Як правило, ці угоди мають певне політичне значення, укладаються на розвиток дипломатичних відносин між нашою державою й іншими державами та вирішують насамперед питання землекористування чи права власності на земельну ділянку. При колізії із нормами національного законодавства вони мають пріоритет. Наприклад, Консульська конвенція між Україною та Республікою Польща, ратифікована постановою Верховної Ради України від 14 липня 1993 р., Договір між Україною та Республікою Білорусь про державний кордон, ратифікований Законом України від 18 липня 1997 р., Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про взаємне визнання прав та регулювання відносин власності, ратифікована Законом України від 12 липня 2001 р.

Аналізуючи положення чинного земельного законодавства України та, зокрема, ст. 85 ЗК України, не можна не погодитися з І.І. Каракашем, який зауважив: «Безумовно, земельні ділянки для використання їх у зазначених цілях можуть набуватися іноземними державами у власність з відповідних категорій земельного фонду країни, за винятком земель сільськогосподарського призначення. Це прямо передбачено ст. 22 ЗК, згідно з якою не допускається передача земельних ділянок сільськогосподарського призначення на праві власності іноземним державам. Проте, передбачивши таке обмеження, ЗК не визначив наслідків набуття сільськогосподарської земельної ділянки іноземною державою, наприклад, у порядку правонаступництва, успадкування та інших правових підстав, що можуть мати місце в реальній дійсності. Думається, що

юридична доля таких земельних ділянок має вирішуватися аналогічно випадку їх успадкування іноземними юридичними особами».

З огляду на вищевикладене слід зазначити, що поресурсового міжнародного договору, об'єктом якого була б саме земля чи ґрунти, немає. Земля в міжнародному праві розглядається як компонент довкілля, як середовище існування людини та біологічного різноманіття, рідкісних видів флори та фауни та, зокрема, мігруючих видів тварин та птахів тощо. Отже, вона є природним об'єктом – складовою частиною навколишнього середовища, що є об'єктом міжнародного права навколишнього середовища (міжнародного екологічного права). Якщо бути більш точним, то земля належить до природних ресурсів, об'єктів, що, за словами академіка Ю.С. Шемшученка, «...знаходяться під національною юрисдикцією, використання яких зачіпає інтереси інших держав або світового співтовариства в цілому». У зв'язку із цим, у глобальному контексті, проблеми щодо охорони землі та, зокрема, ґрунту регулюються джерелами міжнародного права навколишнього середовища.

Враховуючи вищевикладену точку зору про роль землі в системі міжнародного права, логічним є висновок про правове врегулювання охорони земель у межах екологічного права. Зокрема у ч.2 ст.4 ЗК України закріплюється, що завданням земельного законодавства України, окрім іншого, є регулювання земельних відносин з метою забезпечення раціонального використання та охорони земель.

В.Г. Гончаренко, проаналізувавши норми чинного законодавства України, дійшов висновку, що ч.3 ст.1 ЗК є галузевим відтворенням конституційного положення, сформульованого у ч.7 ст.41 Конституції України. Особлива значущість згаданої законодавчої формули полягає в тому, що вона підкреслює взаємозв'язок між землекористуванням та екологічними імперативами використання земель, забороняючи погіршення екологічної ситуації та природних якостей землі. Отже, підкреслюється нерозривність зв'язку між земельним правом і природоресурсною складовою екологічного права. Екологічна спрямованість землекористування впливає і з основного, рамкового закону в галузі екології – Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., у преамбулі якого зазначається, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Стаття 2 названого Закону чітко вказує, що відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються, окрім цього Закону, й відповідними кодексами, зокрема ЗК, а його ст.5 безпосередньо відносить землі до об'єктів правової охорони екологічного права. Це не означає зменшення ролі міжнародно-правових вимог щодо охорони земель у системі земельних відносин. Навпаки, з огляду на правило пріоритету норм міжнародного права над національним, дослідження та вивчення міжнародно-правових вимог щодо охорони земель в межах земельного права буде сприяти гармонійному розвитку цієї галузі права та, відповідно, національного законодавства України.

Як зазначає О.Л. Дубовік, джерелами міжнародного права навколишнього середовища, з огляду на ст.38 Статуту Міжнародного суду ООН, є:

- 1) міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, як багатосторонні, так і двосторонні, що встановлюють правила, які точно визнані державами, що спорять;
- 2) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаний як правова норма;

3) загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;

4) допоміжне право, тобто рішення судів та праці найбільш відомих та кваліфікованих юристів різноманітних держав.

Крім того, до числа джерел включають так зване м'яке право, тобто джерела, які мають рекомендаційний характер та рішення міжнародних конференцій та організацій, що не мають зобов'язуючої юридичної сили.

Справді, міжнародний договір – це родове поняття, яке охоплює всі міжнародні угоди, що можуть мати різні найменування, форми: договір, угода, конвенція, протокол та ін., а також рівень регулювання. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України встановлюється Законом України «Про міжнародні договори».

Відповідно до ст. 2 даного Закону міжнародний договір України – договір, що укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох, пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Для України міжнародні договори набирають чинності після надання нею згоди на обов'язковість даного договору, в установленому чинним законодавством України порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб. Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору, а також й іншим шляхом, про який домовилися сторони.

Як вище зазначалось, міжнародне законодавство є частиною національного законодавства України і на виконання міжнародних договорів у Конституції України закріплюється право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, а також кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення (ст. 50).

Зокрема, в нашій державі здійснюються дослідження та відповідні спостереження сучасного стану земель за якістю та кількістю, але, на жаль, їх негативні показники не враховуються при виробленні стратегії, програм, запровадженні певних заходів природоохоронного характеру. Вони залишаються декларативними. Тому нам потрібно брати до уваги позитивний досвід ЄС.

Так, важливим для України є приклад того, як продекларовані у Добржській оцінці негативні зміни в екологічному стані земель Європи та чинники, що їх спричиняють, враховувались при виробленні природоохоронної політики ЄС таким чином, щоб не завдати шкоди та, навпаки, розвивати інші сфери людської діяльності.

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу, згідно зі ст. 16 Конституції України, є обов'язком нашої держави. Отже, не дивно, що серед інших принципів земельного права у ст. 5 ЗК України закріплюються принципи поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва, забезпечення раціонального використання та охорони земель і пріоритету вимог екологічної безпеки.

Таким чином, національне земельне законодавство України відповідає вимогам міжнародного природоохоронного законодавства. Основне проблемне питання на сучасному етапі розвитку правової системи України полягає в декларативності більшості норм про охорону земель та необхідності впровадження більш дієвих механізмів їх реалізації. При вирішенні цього питання не потрібно нехтувати досвідом інших держав, рекомендаціями та вимогами міжнародного співтовариства, адже екологічна безпека не має кордонів як за галузевою поширеністю (харчова, промислова та інші сфери людської діяльності), так і за територією.

Безпека у сфері земельних ресурсів є складовою частиною екологічної безпеки як в цілому на теренах України, так і щодо окремого природного ресурсу. «Екологічна безпека» як складова частина безпеки в цілому потребує комплексного, міждисциплінарного підходу, за якого важливими є економічні, політичні, екологічні, правові аспекти, що аналізуються та проявляються у своїй єдності та взаємозалежності в змісті правових норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Голос України. – № 142. – 3 серп.
2. Андрейцев В.І. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: навч.-практ. посіб. / В.І. Андрейцев.– К.: Істина, 1999. – 320 с.
3. Каракаш І.І. Право власності на землю / І.І. Каракаш // Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / за заг. ред. В.В. Медведчука; відп. ред. В.Г. Гончаренко; наук. ред. П.Ф. Кулинич; редкол.: А.П. Гетьман, В.Г. Гончаренко, О.Л. Копиленко, В.В. Медведчук та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 656 с.
4. Шемшученко Ю.С. Міжнародне право навколишнього середовища / Ю.С. Шемшученко // Екологічне право України. Академічний курс. – К.: Юридична думка, 2005.– 592 с.
5. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / кол. авт.: Л.О. Бондар, А.П. Гетьман, В.Г. Гончаренко та ін.; за заг. ред. В.В. Медведчука. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 643 с.
6. Дубовик О.Л. Международно-правовая охрана окружающей среды / О.Л. Дубовик // Экологическое право: учеб. / О.Л. Дубовик, Л. Кремер, Г. Люббе-Вольфф. – М.: Эксмо, 2005. – 768 с.
7. Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1287 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 36. – Ст. 1693 (кол акта 23150/2002).
8. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 5 червня 1992 року (Ріо-де-Жанейро), ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 р. – № 257/94-ВР // Голос України. – 1994. – 9 груд.
9. Конвенція про оцінку впливу на довкілля в трансграничному контексті від 25 лютого 1991 року. [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i13
10. Кремер Л. Экологическое право Европейского Союза / Л. Кремер // Экологическое право: учеб./ О.Л. Дубовик, Л. Кремер, Г. Люббе-Вольфф. – М.: Эксмо, 2005.– 768 с.
11. Кулинич П.Ф. Правова охорона земель / П.Ф. Кулинич // Земельне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вузів / В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, М.В. Шульга. – К.: Ін Юре, 2008.– 600 с.